

Baltijos jūroje apsigyvena eršketai

! Neris ir Šventosios upės šį pavasarį išleista jau „trečioji laida“ aštriašnių eršketų (*Acipenser oxyrinchus Mitchill L.*) jauniklių. Vokietijos, Lenkijos, Lietuvos, Latvijos, o nuo 2013 m. ir Estijos pastangomis į Baltijos jūrą siekiama sugrąžinti karališką žuvis, kažkada čia gausiai gyvenusias, džiučiusias laimikiais žvejus ir puošusias Lietuvos diduomenės vaišių stalus, o per XX a. negrįžtamai iš mūsų vandenų pasitraukusias.

■ Neryje žemiau Vilniaus išleidžiamus eršketukus Rusnės žuvivaisos poskyrio darbuotojai dar „susitiks“ praplaukiančius Nemunu pro „gimtas vietas“ – tolesni žuvelių keliai dar nežinomi.

Aštriašnių eršketų reintrodukcija Baltijos jūros baseine skiriasi nuo visų kitų žuvų introdukavimo, žuvinimo projektų, kadangi „grąžinami“ ne kažkada iš tiesų Baltijos jūroje gyvenusių žuvų palikuonys, o jų „seserys“ iš anapus Atlanto, Kanados vandenų. Reintrodukuojamos žuvies rūšies pasirinkimą nulėmė ne istorinės žinios, o genetikos mokslo pasiekimai, kurie ir atskleidė skirtingų Atlanto vandenyno pakrančių žuvų identišumą.

Tačiau – tai nenuostabu. Eršketai laikomi vieni seniausių planetos gyventojų, pergyvenusių dinozaurų epochą, tad kas žino, kokiais vandens keliais prieš 250 mln. metų plaukiojo aštriašnių protėviai, kaip atrodė Baltijos jūra, ar jau egzistavo ir „į kurią pusę tekėjo“ Šv. Laurientijaus upė Kanadoje, iš kurios ir buvo atgabenti dabartiniai į Baltijos jūros baseiną introdukuojami smailianosiai gyventojai.

Kliūtis – tinklai

Trečioji Lietuvoje išaugintų aštriašnių eršketukų karta buvo padalinta į 2 grupes, 8 000 jauniklių buvo išleista rudenį, o šį pavasarį išleista dar 1 200 specialiais išoriniais žymekliais pažymėtų žuvų.

Pasak Valdo Gečio, Žuvininkystės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos Žuvivaisos skyriaus vedėjo, rudenį išleisti eršketukai buvo 5–8 g svorio, o pavasariniai, per žiemą paauginti, jau svėrė nuo 300 iki 600 g. Tokio dydžio išleistos žuvys turi žymiai daugiau galimybių susirasti maisto, išgyventi, prisitaikyti prie natūralių sąlygų.

Tačiau yra dvi medalio pusės. Mažiems eršketams pa-

vojaus beveik nekelia žvejyba, žvejų mėgėjų masalas jų dar nevilioja, smulkios žuvys praplaukia ir pro žvejų verslininkų tinklus. O pusė kilogramo sverianti žuvelė jau gali sudominti brakonierius, užkibti žvejams mėgėjams, įsipainioti į tinklus. Visais atvejais pagautą eršketą privalu paleisti, bet kabliuko sužalotos žuvies gyvybingumas vis vien pažeidžiamas.

Dar didesnė problema – tinklai. Eršketai pakliuvę, įkišę savo smailą nosį į tinklus, pradeda sukintis ir beviltiškai įsipainioja. Jei užspaudžiamos žiaunos – žuvis nugaišta. Tinklai yra pagrindinis barjeras, kurį tenka įveikti į jūrą iš gėlųjų vandenų plaukiančioms žuvims. Ypač, kai jos į atvirus sūrius vandenį nelabai skuba išplaukti.

„Vokiečiai ichtiologai, kurie eršketų reintrodukcija užsiima jau ilgiau nei 10 m., nustatė, kad išleisti eršketai pirmus 4 metus laikosi pakrantėje – tai išplaukia į jūrą, tai vėl grįžta atgal į gėlus vandenį. Taip jie adaptuojasi, pratinasi prie sūraus jūros vandens“, – sakė eršketų veisimo Lietuvoje iniciatorius.

Rekordininkas – kitoje jūros pusėje

Pasak Žuvivaisos skyriaus vedėjo, iš viso per 3 m. Lietuvos žuvivaisos specialistai išaugino ir išleido 21 400 aštriašnių. Dalis jų buvo sužymėta žymekliais, gauta daugiau kaip 40 pranešimų apie šių eršketukų sugavimus.

Nemažai jų pakliūna į tinklus Rusijai priklausančioje Kuršių marių dalyje, iš kur visos informacijos Lietuvos žuvininkai negauna. Situacijų būta įvairių, yra eršketai pakliuvę ir žvejams mėgėjams, ir verslininkams, pagauti gyvi ir paleisti ar

jau ištraukti negyvi. Pasitaiko jau pagauti eršketų ir jūroje prie Šventosios, Smiltynės. Lietuvos žuvininkų išaugintas, toliausiai nuplaukęs eršketukas buvo sugautas prie Alandų salų tarp Suomijos ir Švedijos. Tai reiškia, kad bent dalis Neris ir Šventosios upėse išleistų eršketų jūrą pasiekia, žvejų tinklų barjerą įveikia ir Baltijos jūros vandenyse kuriasi.

Didžiausias aštriašnypis eršketas, svėręs 10 kg, pastaraisiais metais sugautas prie Estijos salų. Jis buvo nežymėtas, tad šio eršketo kelionių po Baltijos jūrą maršrutai liko nežinomi. Tikėtina, kad žuvis buvo išleista Vokietijos arba Lenkijos žuvininkų, kadangi lietuvių ir latvių eršketams toks žuvies prieaugis būtų per ankstyvas.

„Iki šiol eršketų reintrodukcijos programa buvo vykdoma atskirų valstybių iniciatyva. Norint programą sėkmingai tęsti, užtikrinti nenutrūkstamą finansavimą, reikalingos bendros aplink Baltijos jūrą esančių valstybių pastangos. Todėl ateityje eršketų reintrodukcijos programos koordinavimu turėtų užsiimti Baltijos jūros aplinkos apsaugos komisija (HELCOM), kur suplauktų visa informacija, ką daro kiekviena šalis, kokia yra išlikusi istorinė medžiaga, kokia ekologinė situacija vidaus vandens telkiniuose ir t. t. Ruošiama bendra programa, kuri būtų finansuojama Europos Sąjungos fondų lėšomis, tai užtikrintų darbų tęstinumą, planavimą, nuoseklesnius ir tikslingesnius kiekvienos šalies veiksmus“, – sakė žuvininkas.

Vokiečiai jau laukia grįžtant

Aštriašnypiai eršketai laisvės sąlygomis subręsta (grįžta neršti), tik po 15–18 m. Kol kas šio amžiaus nesulaukė dar nei vienas į Baltijos jūrą išleistas eršketas. Tačiau pirmiesiems aštriašnypius pradėjusiems veisti vokiečių žuvininkams, laikas, kai eršketukai bus ne tik išleidžiami, bet ir laukiama jų sugrįžtant, jau visiškai priartėjo, iš jų žinių laukia visi šių karališkųjų žuvų grąžinimo į Baltijos jūrą iniciatoriai.

Nors rezultatų Lietuvos žuvininkams, kurie eršketų reintrodukavimu užsiima 3 m., dar reikės labai ilgai laukti – 12–15 m., V. Gečys tikisi, kad pastangos nebus bevaisės.

Anot jo, optimizmo teikia labai geras pavyzdys – lašių populiacijos atkūrimo programa. Praėjusiais metais licencijas įsigiję žvejai jau sugavo ganėtinai didelius kiekius lašių. O juk prieš kelis metus, kai pradėta programa, šios žuvys buvo beveik išnykę, įtrauktos į Lietuvos Raudonąją knygą. Lašių sugrįžimas patvirtina, kad žuvys grįžta į tas upes ir vietas, kur buvo išleistos. Nors Kanados ichtiologai juokauja (iš jų įsigyjama žuvinimo medžiaga), kad jie irgi lauks į Kanados upes sugrįžtant mūsų išaugintų eršketų, Baltijos šalių mokslininkai įsitikinę, kad taip nenutiks.

„Lietuvoje per 3 m. labai sustiprėjo eršketų veisimo technologijos. Nebeperkame iš kanadiečių lervučių ar mailiaus, o perkame tik ikrus, juos sėkmingai inkubuojame. Jau keturiuose Žuvininkystės tarnybos poskyriuose yra galimybė eršketus paauginti – tai leidžia užsiauginti ir didesnius kiekius, ir skirtingo amžiaus grupių

žuvų. Viename poskyryje pradėta formuoti motininė banda, tad laikui bėgant turėtume ir savo reproduktorius. Modernizuojame Rusnės poskyrį, kuris ateityje daugiausia ir užsiimtų aštriašnypių veisimu bei paauginimu“, – sakė Žuvininkystės tarnybos skyriaus vedėjas.

■ Visi išleidžiami eršketukai pažymėti specialiais žymekliais, pasverti ir išmatuoti.

Dauguma marias pasiekia

Pasak Andrejaus Pilinkovskio, žuvininkystės specialisto, nagrinėjančio aštriašnypių eršketų biologiją, ekologiją bei ruošiančio mokslinį darbą apie jų reintrodukciją Baltijos jūroje, kol kas eršketai stebimi tik gėluose vidaus vandenyse. 10 eršketų 2012 m. ir 20 – 2013 m. buvo išleista su implantuotais telemetriniais žymekliais, kurių skleidžiamas bangas keliose vietose palei upes, kur jie buvo išleisti, fiksavo aparatūra (skenavo praplaukiančius). Visi eršketukai pasiekė Kauną, tačiau Rusnę (Kuršių mares) pasiekė tik 9 iš 10 eršketukų išleistų 2012 m. ir 16 išleistų 2013 m. Nors ne visi – rezultatas neblogas. Nustatyta, kad upės žiotis eršketukai pasiekia vidutiniškai per 40 d. (pirmasis – upės tėkmės greičiu, per 15 d., o paskutinis – per 80 d.).

„Eršketų maršrutų jūroje, kol kas nežinome. Yra daug neatsakytų klausimų. Užminė mįslę ir toliausiai nuplaukęs, prie Alandų salų sugautas eršketukas. Jis buvo gyvybingas, tačiau per kelionę visiškai nepriaugo svorio (visi ženklinti eršketukai prieš išleidžiant pasveriami.). Tai reikštų, kad žuvis tik migravo ir visiškai nesimaitino. Ateityje planuojama, jei bus skirta lėšų akustinei aparatūrai, kuri leistų dirbuotis sūriame vandenyje, tirti eršketų maršrutus ir Baltijos jūros vandenyse“, – sakė ichtiologas.

Sužvejojus – informuokime ir paleiskime

Anot V. Gečio, nors laikas iki eršketukai turėtų sugrįžti labai ilgas – 16–20 m., tačiau plečiantis jų veisimo geografijai, mastams, didėja ir sėkmės tikimybė. 2–4 sugrįžusios subrendusios eršketų patelės išnerštų kelis milijonus ikrelių, toks kiekis pranoktų visų šalių keliolikos metų pastangas kartu sudėjus ir reikštų, kad aštriašnypiai eršketai vėl taptų Baltijos jūros ir Lietuvos upių gyventojais.

Aštriašnypiai eršketai užauga iki 150 kg (yra duomenų, kad ir iki 380 kg) svorio. Tokių žuvų Lietuvos vandenyse senai nėra buvę, tad perspektyva jas kažkada Lietuvos upėse sutikti – viliojanti. Kad taip nutiktų – labai svarbu, kad visi žvejai, kuriems netyčia užkimba aštriašnypiai, informuotų Žuvininkystės tarnybos darbuotojus ir, žinoma, žuveles paleistų, nes jos dar tik pakeliui į didžiuosius vandenis ir savo ateitį. M

◀ „Aštriašnypiai eršketai sugrįž“, – įsitikinęs Valdas Gečys, Žuvininkystės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos Žuvininkystės skyriaus vedėjas.

